

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

”Fast” i försörjningsstöd? - en studie om långvarigt behov av försörjningsstöd

Socionomprogrammet

C-uppsats

Författare: Anaité Alvarado

Handledare: Hanna Wikström

Abstract

Titel: ”Fast” i försörjningsstöd? – en studie av långvarigt behov av försörjningsstöd.

Författare: Anaité Alvarado

Nyckelord: Relation, välfärd, handläggare, klient, försörjningsstöd.

Syftet med studien har varit att, analysera hur handläggare resonerar omkring varför människor med utländsk bakgrund är i behov av långvarigt försörjningsstöd. Jag har intresserat mig för viktiga komponenter mellan handläggare och klient relationer.

Jag kommer även att redogöra för vad jag anser vara viktiga faktorer till att klienterna behöver stöd, baserad på analys av material.

Som metod har jag använt mig av intervjuer för att ta del av informanternas berättelser. Det empiriska materialet analyseras med hjälp av systemteori och begreppet: relation.

Jag använder mig även av litteraturstudier. Min studie är baserad på ett positivt förhållningssätt. Är inte så kritisk mot socialarbetarens arbetsuppgifter, eftersom maktförhållande inom organisationen och politiska strömningar i samhället sätter gränser för den enskilde handläggaren.

Studiens huvudresultat har visat hur stor betydelse klienternas relation till socialsekreterare har. Detta upplevde jag när jag träffade klienterna. Det emotionella behovet av att bli bekräftad och sedd som människa är viktig för klienterna, enligt min uppfattning. Individuella behov ökar för de människor som kommer från andra länder på grund av att de har olika livssituationer. Handläggarna är medvetna om klienternas hinder och möjligheter och arbetar för att klienten ska få rätt hjälp för att bli självförsörjare.

Tack

Vill tacka min handledare Hanna Wikström för värdefulla, insiktsfulla kommentarer och framför allt för hennes tålamod. Hannas kunskaper har varit en stor tillgång och inspiration, vilka hjälpte mig att slutföra min uppsats.

Tusen tack till mina oförgätliga informanter, som tog sig tid att träffa mig och bidrog med sina erfarenheter och kunskaper i ämnet.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Syfte	5
1.2 Frågeställningar	5
2. Metod	5
2.1 Kvalitativ metod	5
2.2 Tolkning	6
2.3 Tillvägagångssätt	6
2.3.1 Litteraturstudie	7
2.3.2 Intervjuer	7
2.4 Validitet och reliabilitet	7
2.4.1 Urval	8
2.4.2 Avgränsning	8
2.5 Etik	8
3. Teoretisk tolkningsram	9
3.1 Systemteori	9
3.2 Begrepp	10
3.2.1 Invandrare	10
3.2.2 Relation	10
4. Tidigare forskning	11
5. Disposition	12
6. Resultat och analys	12
6.1 Hur och enligt vilka riktlinjer utformas insatserna?	13
6.2 Hur resonerar socialsekreterare kring klienternas grad av delaktighet?	15
6.2.1 Känslor	18
6.3. Vilka faktorer tror socialsekreterare påverkar att klienterna hamnar i ett långvarigt försörjningsstöd?	20
6.3.1 Hinder och möjligheter	23
7. Vidare forskning	26
8. Slutdiskussion	26
9. Referenser	29

BILAGOR

Bilaga 1 Intervjuguide

Inledning

Välfärdsstaten är uppbyggd av samhället och systemet är baserat på att vidta åtgärder för att ge medborgarna trygghet i tillvaron. En sådan trygghet skapar man genom att ge vård och skydd vid exempelvis arbetslöshet. Hit hör också åtgärder för inkomstutjämning eller standardförbättringar för det sämsta ställda. Ytterst syftar välfärdsstaten till att alla människor ska få en tryggad tillvaro. Välfärdsstaten är också statliga åtgärder som syftar till att ge ett lands medborgare skäliga levnadsvillkor (Franzén, 2003).

Välfärdsstaten har de ideologiska och politiska målsättningarna om att verka för social solidaritet och jämlikhet, men den idealiska rättvisepincipen ska förverkligas genom reglering av relationerna mellan marknaden och staten så att resurserna delas lika, men tankesättet varierar mellan olika nivåer i samhället. En faktor som är viktig att iaktta under sådana förutsättningar är att det finns olika referensramar som samhället ställer för att man ska bli delaktig i samhället och arbetslivet, exempelvis hur människor kommer utrustade med arbetsfärdigheter, för att få chans att få arbete i Sverige (Songur, 2002). Enligt Songur, har företag ingen hänsyn till socialsolidaritet, eftersom invandrare som inte har starka resurser missgynnas på arbetsmarknaden (Songur, 2002).

När välfärdsstaten skapar olika kommunala projekt för att reducera risker av arbetslöshet, blir individer starkt styrda av myndigheterna. Individer anpassar sig ändå på olika sätt, för att överleva, exempelvis lär de sig vilka koder som ska vara användbara för att fortsätta få försörjningsstöd, utan att det blir avslag, därför är det svårt att veta om dessa projekt hjälper alla klienter generellt (Franzén, 2003).

Vi vet från tidigare studier att invandrare, det vill säga människor som inte är födda i Sverige, från länder utanför Europa har större problem att få ett arbete än övriga grupper med utländsk bakgrund. Framförallt gäller detta för människor med kort vistelsetid i landet och människor äldre än 40 år (Franzén, 2003). Det spelar ingen roll hur väl utbildade de är. De hamnar i facket ”de andra” bara för att arbetsgivarna är rädda för det okända. Ännu idag är det svårt att människor med utländsk bakgrund får ett arbete om de inte har svensk utbildning. Det kostar Sverige mycket pengar varje år att ha sysslösa medborgare (Invandrare & Minoriteter, 2000).

Den ekonomiska krisen och arbetslöshet drabbar invandrare som är födda utanför Europa mest, eftersom det är svårare för de att etablera sig i samhället. Den främsta orsaken är mest på att kulturerna skiljer sig. Svenska systemet fungerar på ett annat sätt än andra länder. Det finns andra orsaker. Men en påföljd ska jag undersöka och det är följande:

Under min praktik på ekonomiskt bistånd har jag kunnat uppmärksamma gruppen ”människor med långvarigt försörjningsstöd”. Dessa klienter som man kan anta har stora behov av insatser är särskilt intressanta att undersöka, på grund av att dessa klienter är mer utlämnade till kommuninsatser än klienter med kortvarigt försörjningsstöd. Med min studie vill jag undersöka hur klienter med långvarigt försörjningsstöd ges möjlighet att uppnå självutveckling, för att så småningom kunna bli självförsörjande.

I Sverige har kommunerna sedan 1998 rätt att ställa krav på att försörjningsstödstagare ska delta i kompetenshöjande aktiviteter. Aktiviteterna har som ambition att fler ska bli självförsörjande. Deltagandet är en förutsättning för att vara berättigad till försörjningsstöd (Rothstein, 2006). Det blir intressant att se vart detta krav leder. Leder kravet till något

positivt eller något negativt för klienten? Ett par andra insikter är också viktiga. En stor del av dem som söker och får försörjningsstöd kan arbeta, men det gäller inte alla klienter. Attityden på skalan krav - kravlöshet som en person möter hos socialtjänsten när han eller hon söker stöd, kan därmed bli mycket avgörande för personens fortsatta liv. Det vill säga socialsekreterarens bemötande kan vara signifikant för klienten. Brist på kunskap hos klienten gör att klienten är i socialsekreterarens händer och därför förväntar sig några klienter på att socialsekreteraren hjälper dem på alla möjliga sätt därav att hitta ett arbete.

Där jag har gjort min praktik, har socialförvaltningen ett projekt som är liknande uppsalamodellen. Detta är ett projektarbete som funnits i snart tre år. Klienter får där möjligheten att komma stegvis upp i sin utveckling. Första steget är kurser i svenska språket och hur samhället fungerar. I näst sista steget kan klienten få en praktikplats där de kanske till och med får en anställning. I det här projektet har individuella egenskaper betydelse när det gäller att hitta ett arbete eller insättas i rätt aktivitet. Det är inte alla människor som passar till exempelvis att bli servitörer. Träningsarbete ska anpassas till klienternas eget intresse eller erfarenheter. Detta projekt är följaktligen ett hjälpmedel som socialsekreterare använder sig av för att hjälpa utländska individer som har försörjningsstöd, för att komma närmare till självförsörjning.

1.1 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur socialsekreterare resonerar kring den långvariga kontakten klienterna har med socialtjänsten.

Syftet är inte att undersöka om det görs tillräckligt för den här klientgruppen, utan istället undersöka hur man arbetar, under hur lång tid klienter får hjälp, det vill säga vilka processer beskrivs och vilka svårigheter, möjligheter och frustrationer finns.

1.2 Frågeställningar

- Hur och enligt vilka riktlinjer utformas insatserna?
- Hur resonerar socialsekreterarna kring klienternas grad av delaktighet?
- Vilka faktorer tror socialsekreterare påverkar att klienterna hamnar i ett långvarigt försörjningsstöd?

2. Metod

2.1 Kvalitativ metod

För att kunna belysa hur socialsekreterare upplever klienternas situation i ett långvarigt försörjningsstöd, använder jag mig av den kvalitativa metoden. Enligt Kvale (1997), betraktas den kvalitativa forskningen som något subjektivt, individuellt, kulturellt och socialt konstruerat. Den kvalitativa forskningen ger individen en möjlighet att berätta med egna ord om sin egen verklighet och ger även utrymme för tolkningar av den. Jag använder mig av enskilda intervjuer, där en intervjuguide är mitt hjälpmedel för att samla in empirin.

2.2 Tolkning

I min studie använder jag en hermeneutisk tolkning för att få en helhetlig angreppssätt av intervjuerna. När man analyserar datamaterialet i en kvalitativ undersökning kan man använda sig av en hermeneutisk tolkning där man tolkar olika delar av intervjuerna för att sedan få en helhet. Först ska intervjuerna läsas igenom för att få en allmän mening, det vill säga att man söker sig till vissa teman som är relevanta för studien och utveckla dessa till rimliga mönster, för att sedan få ett sammanhängande material (Kvale, 1997).

Hermeneutik är både en filosofi om förståelsens villkor och en benämning för en forskningsansats med tolkning som analysredskap. Inom ramen för en hermeneutisk forskningstradition söks emellertid inga sanningar i termer av en orsak - verkan tänkande. Istället söks fruktbara sätt att förstå företeelser som kan vara svåra att hantera i vår vardagsförståelse. Forskningsfrågor som kan formuleras i termer av *"vad betyder den här företeelsen för den här gruppen av människor?"* lämpar sig ofta för en hermeneutisk forskningsansats (Sjöström, 1994).

Vi människor använder emellertid alltid tolkningar för att orientera oss i tillvaron, det vi uppfattar som sanningar brukar helt enkelt vara de tolkningar som gäller i ett bestämt sammanhang, t.ex. det samhälle som vi växt upp i. Därför behöver vi skilja mellan vanliga vardagstolkningar och tolkningarna i en vetenskaplig studie (Ibid). De sistnämnda är förstas aktuellt för empirisk hermeneutik, en humanvetenskapligt inriktad forskningsansats som kan tillämpas inom flera områden. Vanligast är den förmodligen inom samhälls- och vårdvetenskap. De forskningsfrågor som är aktuella för den här typen av studier kan inte besvaras med en orsaksförklarande metod som syftar till att förutsäga (Ibid).

Förklaringsnivån inom hermeneutiken handlar snarare om innebörder i texter, utsagor, handlingar och andra meningsskapande mänskliga aktiviteter. Den tillämpade hermeneutiken har flera olika utgångspunkter och användningsområden. Analysarbetet handlar att bedöma innebörden i ledtrådar som kan besvara frågorna om vad, hur och varför. Här används teorier som lampor för att belysa en ny möjlig förståelse av data. Ett viktigt observandum är att det är innebörden i data, inte teorierna, som ska ligga till grund för studiens resultat. Teorin får inte ta överhanden, och tolkningar som stämmer alltför väl med en teori bör väcka vår misstänksamhet. Det kan nämligen hända att teorin döljer det som data har att säga. Av samma skäl är det viktigt att använda teorier så sent som möjligt (Ödman, 1994).

Den bild som förmedlas i en hermeneutisk studie utgår vanligen från ambitionen att ge en meningsfull bild av den studerade verkligheten. De tolkningar som presenteras bör därför ha bärkraft i data, annars kan det vara svårt att göra anspråk på validitet. För att ha livrem och hängslen i forskningsprocessen kan det vara lämpligt att tillämpa några principer för ett empiriskt-hermeneutiskt tolkningsarbete när man planerar studiens design (Ibid).

2.3 Tillvägagångssätt

När jag började studien visste jag inte exakt vad jag letade efter, därför började jag söka några ord som var relaterade till försörjningsstöd. Jag hade en aning om hur det var att arbeta med långvariga försörjningsstödstagare, därför att jag hade praktiserat på försörjningsstöds enheten. För att närmare förklara hur jag gick tillväga med att hitta information till min studie, har jag beskrivit två olika delar: litteraturstudie och intervjuer.

2.3.1 Litteraturstudie

För att kunna genomföra en mer övergriplig undersökning sökte jag information om vad långvarigt försörjningsstöd betyder för samhället och vilka begrepp som är viktiga att studera. Jag gick på Göteborgs Universitets sökkatalog Gunda och Libris.

I början hittade jag inte så mycket information eftersom mitt sökord var försörjningsstöd och inte socialbidrag som det hette för några år sedan. Efter att ha fått hjälp från bibliotekarien fick jag mycket information om försörjningsstöd.

Litteraturen varierar, jag sökte inom olika tidskrifter och olika avhandlingar. Allt annat material som kunde vara av intresse sökte jag via datorn, på internet, till exempel C-uppsatser.

2.3.2 Intervjuer

Intervjutillfällena skedde en i taget och jag har haft tid över att skriva ned varje intervju i bra tid. Jag har intervjuat fyra socialsekreterare och två utredningsassistenter. Detta för att se om det finns ett jämförbart arbetssätt mellan hur de arbetar för att hjälpa klienterna att bli självförsörjande.

Utredningsassistenter har ingen socionomutbildning, men avlastar socialsekreterare med att ta hand om de klienterna som inte är i behov av mycket hjälp. Jag har intervjuat två utredningsassistenter för att se vilka för- och nackdelar deras arbete medför när de behandlar ärenden.

Intervjupersonerna har fått samma intervjuguide och samma tid att svara på frågorna. Intervjuer har skett på informanternas arbetsplats, i deras respektive arbetsrum. Det har varit av informanternas egen initiativ att intervjuas på deras arbetsplats. Jag frågade också intervjupersonerna om jag fick lov att spela in intervjuerna. Utredningsassistenter tackade nej till inspelningen. Intervjuerna tog mellan 35 – 55 min. Intervjutillfällena fortskred utan några problem.

Den datainsamlingen som jag sparade på inspelningarna, lyssnade jag på hemma i efterhand, i lugn och ro, sedan valde jag det data som var lämplig och relevant för min studie.

Samtliga informanter uttryckte sig relativt lika, därför tyckte jag inte det behövdes fler intervjuer.

2.4 Validitet och reliabilitet

Validitet och reliabilitet i studier med kvalitativ inriktning handlar om att kunna beskriva att man har samlat in och bearbetat data på ett systematiskt och hederligt sätt.

Med validitet menas att studien ska kunna kommunicera kunskapens giltighet, detta kan göras genom att verifiera studien med hjälp av tidigare forskning, exempelvis olika rapporters och avhandlingars tillförlitlighet.

För att få en bra reliabilitet behövs bra teknisk utrustning. Vi kan anta att den apparaten jag använde som mätinstrument är pålitlig. För att spela in intervjuerna har jag använt ett tekniskt instrument som kallas för Ipod och är en mycket avancerad liten apparat, med inbyggd

mikrofon och med bra ljudkvalitet.

Jag använder både skriftlig insamling av data, det vill säga att jag skrev både för hand socialsekreterarens svar och spelade in det på band för att samla in information. Hoppas på att detta kommer att fullgöra uppgiften på ett pålitligt sätt.

2.4.1 Urval

Med min studie vill jag som sagt, svara på vilka faktorer som finns till att många människor med utländsk bakgrund är kvar i en långvarig försörjningsstödstagning, klienternas egen delaktighet i att bli självförsörjande och hur insatserna utformas för att klienterna hittar en väg till självförsörjning.

Den gruppen av informanter jag har intervjuat, tillhör en projektarbetsgrupp som arbetar med klienter som varit i behov av ekonomiskt bistånd i mer än fem år. Den här arbetsgruppen har som uppgift att sätta in klientgruppen med långvarigt försörjningsstöd i någon form av sysselsättning.

Urvalet av vilka som skulle vara mina informanter var enkel, eftersom det finns redan en arbetsgrupp som tar hand om just klienter med långvarigt försörjningsstöd.

Fyra av mina informanter är socionomer. De andra två är utredningsassistenter. Socialsekreterarna har arbetat på socialkontoret mellan 1-14 år. De har mellan 28-35 ärenden och klientålder varierar mellan 26-65 år. Utredningsassistenter har arbetat där mellan 3,5-10 år och har mellan 65-70 ärenden var, klientålder varierar lika mycket som socialsekreterarnas.

Jag intervjuade bland socialsekreterarna en som inte tillhörde projektgruppen, men som har klienter som också har behov av försörjningsstöd och har fått hjälp i mer än fem år. Socialsekreteraren tillhör arbetsgruppen som tar hand om klienter med multiproblematik, bland annat boende och ohälsa.

Urvalet har inte omfattat ett könsperspektiv på grund av att det finns både män och kvinnor i den representerade gruppen. Däremot har bara studerats invandrare som har långvarigt försörjningsstöd.

2.4.2 Avgränsningar

Denna studie har baserats på att undersöka en försörjningsstödsenhet. Det har också lagts tonvikten på handläggarnas arbetssätt och kommunikation mellan klienten. Har inte undersökts klienternas perspektiv, eftersom jag tyckte att det skulle bli för invecklat och för bredd.

Studien representerar inte någon jämförelse mellan klienter med utländsk bakgrund och svenskar, utan jag begränsat mig till att undersöka situationen för klienter med utländsk bakgrund och hur socialsekreterare beskriver processen för att ta ut klienterna från försörjningsstöd.

2.5 Etik

I uppsatsen följde jag de grundläggande etiska regler, som enligt Kvale (1997) är viktiga att uppmärksamma vid intervjuens tillfälle, exempelvis att informera om samtycke och

konfidentialitet.

I början på varje intervju berättades vad syftet med denna studie skulle vara och socialsekreterare visste redan att jag skrev uppsatsen för utbildningen. Jag klargjorde ändå att allt som skulle sägas på intervjun skulle vara konfidentiellt och anonymt. Socialsekreterare gav mig deras samtycke på att bli inspelade och använda deras svar till undersökningen. Utredningsassistenterna däremot ville inte bli inspelade och jag skrev då ner det som sagts så ordagrann som möjligt i stället.

Socialsekreterarna har gjort uppsatser själva och vet därför att allt material, det vill säga inspelningar, kopior och anteckningar som jag använt mig av för min studie, kommer att förstöras så fort jag är klar med att använda materialet. De är medvetna om att det är forskarsekretess som gäller.

Enligt etiska riktlinjer är det viktigt att upprätthålla anonymitet för att inga informanter ska kännas igen. Det är också viktigt att informera att jag inte heller ville ange namn på var jag har gjort min undersökning för att informanterna inte ska identifieras (Kvale, 1997). Jag har meddelat informanterna att min studie kommer att bli en sammanställning av samtliga intervjuer. Jag tycker inte heller att det finns relevans eller är nödvändig för min studie att ange informanternas personliga uppgifter eller namn på den förvaltningen där jag har intervjuat socialarbetare.

3. Teoretisk tolkningsram

Teorin kan bestå av kunskap som skapar förståelse hos läsaren för forskningsområdet. Avsnittet ska följa en röd tråd och relevanta teorier ska diskuteras - inte enbart redovisas. Exempelvis kan teorikapitlet innehålla flera liknande teorier som jämförs med varandra (Engdal & Larsson, 2006), men jag använder bara en teori .

3.1 Systemteori

Systemteori är hämtad från naturvetenskap och användes från början som en biologisk teori. Den innebär att alla organismer består av system, som rymmer subsystem och som tillsammans utgör en del av ett annat överordnat system. Människan i sig tillhör här flera olika system såsom sin familj, arbetskamrater, samhälle, land, världsdel etc. Den kan användas inom det sociala arbetet eftersom den berör helheten av individen mer än delar och detaljer av individens individuella eller kollektiva handlande (Johansson, 2002).

Systemteorin kan också användas inom socialt arbete eftersom den breddar fokus och förkastar inte någon annan teori utan kan istället komplettera andra teorier inom socialt arbete. Detta gör då att den stämmer väl överens för att förklara relationer mellan en profession och en organisation. Båda dessa faktorer utgör här en del av ett större system såsom politik och samhälle. Denna teori gör det då möjligt att förklara och få förståelse för hur det privata och offentliga kan samverka med varandra och hur socialarbetaren och sociala insatser kan bli föremål för klientens förändring. Socialarbetaren kan med detta synsätt lättare hantera sin arbetssituation genom att sätta in sitt arbete i ett bredare sammanhang (Payne, 2003).

Systemteori kan sägas ge en beskrivning av relationen mellan individ och samhälle. Detta görs utifrån en interaktionistisk utgångspunkt där individ och samhälle ses som konstruktioner

och påverkar varandra i en ständigt föränderlig kontext. Inom teorin finns både begränsningar och möjligheter för det mänskliga handlandet samtidigt som samhällets innebörder är under konstant ombildning genom att de påverkas av den mänskliga interaktionen (Johansson, 2002).

Socialarbetarens ändamål blir här att stärka klientens anpassningsförmåga till omvärlden, att verka för att utbytet med omgivningen skall anpassas så väl som möjligt. Detta förhållningssätt visar att även omvärlden måste förändras för att klienten skall kunna anpassas. För att denna förändring skall komma till stånd så vilar ett stort ansvar på socialarbetaren genom att ha med sig ett empatiskt förhållningssätt gentemot klienten när dennes värld skall utforskas (Payne, 2003).

För att bättre hjälpa klienterna säger Franzén att, om socialarbetare vet individens historia kommer individens flexibilitet att se annorlunda ut beroende på hur individen levt sitt liv. När individens osäkerhet och olika val ökar, kommer individens tillit i relation till det sociala systemet att öka och påverka individens handlingar. Franzén säger vidare att en person samlar in olika intryck och erfarenheter. Att individens historia innehåller mer än bara vara en försörjningsstödstagare och kan på detta sätt få mer hjälp att bli självförsörjare (Franzén, 2003).

3.2 Begrepp

3.2.1 Invandrare

Begreppet invandrare antar jag är viktigt att förklara för att läsaren ska förstå varför jag skriver ordet. Några människor kanske tycker att det är diskriminerande att använda detta ord "*invandrare*" när man beskriver människor med utländsk bakgrund, men om vi slår upp ordet på Bonniers lexikon betyder ordet "*en person som vandrat in i ett land*", immigrerat. Jag undersöker just dessa människor som vandrat in i Sverige, inte människor som har fött i Sverige och inte deras barn som kallas andra generations invandrare. Varför kallas dessa barn överhuvudtaget så? Undrar jag. De har inte vandrat in i landet. De är födda i Sverige. Det kan resoneras vidare om detta, men det ingår inte i min studie, därför ska jag inte fördjupa mig i några förklaringar.

Statistiska Centralbyrån har infört en definition av befolkningsgruppen invandrare, vilket är "*personer med utländsk bakgrund*" som nära synonym. Den här definitionen kommer också att användas när det syftas på den undersökta gruppen.

3.2.2 Relation

Begreppet relation har jag indelat i tre olika aspekter för att definiera hur relationen kan variera beroende på vilken relation man pratar om. Dessa tre aspekter är:

Sociala relationer: Social relation förutsätter att världen upplevs som just social det vill säga delad kommunikation mellan samhället och individer. Människor som är relaterade till samhället, där samhället är medveten om människors kunskaper. Sociala relationer grundas på individens tolkning av meningssammanhang. Social relation strävar efter att aktivera och påverka människor i samhället (Meeuwisse, 2000).

Den sociala relationen utspelar sig i båda de sociala världarna där socialsekreterare alltid har ett visst utrymme för egna bedömningar, så kallad "*obyråkratiska momentet*" och där organisationen bestämmer vilka ramar och regler som ska följas. Relationen är ändå ojämn. Det finns en makt kontra beroende eller behov. Socialsekreterare har övertag, därför att det är organisationen som har resurserna: rutiner, kunskap och information (Meeuwisse, 2000).

Klientrelationen: I klientrelationen återspeglas förhållanden mellan olika intressenter genom en avvägning mellan service till och kontroll av klienten. I klientrelationen kan avståndet mellan parterna variera. Organisationer med ett stort antal ärenden och krav på omedelbar handläggning tvingas inskränka klientkontakten till ett minimum, speciellt i tiden med ekonomiska nedskärningar och då krav på ökad effektivitet ställs (Meeuwisse, 2000).

Maktrelationen: Olika maktrelationer kan kopplas samman, som exempelvis kapitalismens framväxt; där varje institution utövar sina egna specifika makttekniker och strategier, men ändå kopplas samman och tillsammans konstituerar den sociala maktrelation som staten vilar på. Denna relation blir en sammansatt strategisk situation i ett givet samhälle (Skau, 2001). Skau menar att maktrelationen börjar med alla former av förhållanden mellan människor, där den ena partens handlingar mot den andra sker i form av interaktion. Förhållandet mellan handläggaren och klienten utspelar sig inom en ram av yrkesmässig makt och kontroll, samtidigt som de ska garantera klienten hjälp, kunskap eller behandling (Skau, 2001).

4. Tidigare forskning

I boken *Invandring och arbetslöshet* (1997) beskriver Elsie C. Franzén, den process som det innebär att bryta upp, byta land och att förstå ett nytt samhälle ur ett pedagogiskt perspektiv. Enligt Franzén måste individen bland annat lära sig hur institutioner fungerar, vilka rättigheter man har och hur man söker arbete. Det nya samhället har en oupphörlig påverkan på tankesätt, normer och livsstil. En omvärldsuppfattning är de föreställningar som ligger bakom de övertygelser vi har. För att en omvärldsuppfattning ska ändras måste den nya kunskapen integreras med gammal kunskap. Att komma till ett nytt land blir på detta sätt en inlärningsuppgift. Själva uppbrottet kan också vara en omställning (Franzén, 1997).

Det finns andra faktorer som kan påverka att inte få ett arbete vi kan nämna till exempel aktiva och passiva arbetssökarstrategier. Den aktiva arbetssökarstrategin innebär bland annat självförtroende och en stark personlig övertygelse om att kunna få ett arbete. De personer som beskrivs ha en passiv arbetssökarstrategi kännetecknas av bristande motivation, inte för att få arbete men för att söka. Personerna som beskrivs ha en passiv arbetssökarstrategi saknar enligt författaren ofta självförtroende, vilket leder till ett mindre framgångsrikt arbetssökande (DS 1999:54).

En konsekvens måste därför bli att försöka förbättra och intensifiera de tidiga insatserna och att ge dem en klar och entydig arbetsmarknadsinriktning så att ”nyrekryteringen” till arbetslöshet och försörjningsstödsbehovet kan brytas. Erfarenheten visar att utrikes födda, som blir försörjningsstödsberoende löper väsentligt större risk än inrikes födda att också bli långvarigt biståndsberoende; ju längre arbetslösheten varar desto större blir sannolikheten för att många förblir arbetslösa och tidig arbetslöshet tenderar att ge långtidseffekter (SOU 2003:75).

I Sverige har aktiveringen huvudsakligen bedrivits av arbetsmarknadsmyndigheter, även om vissa av landets kommuner under 1990-talet byggde upp särskilda enheter för aktivering som var knutna till socialtjänsten. Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv har man sett långvariga bidragstagare som särskilt intressanta för aktivering (Prop. 1999/2000:98), eftersom långvariga försörjningsstödstagarna har påtagliga svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Av dem som hade avslutat ett långvarigt försörjningsstödstagande under 1998 gick endast ett fåtal till arbete på öppna arbetsmarknaden, medan det stora flertalet gick

till annan försörjning via socialförsäkringssystemet eller till arbetslöshet med någon form av arbetslöshetsrelaterad ersättning, enligt en studie av Bergmark (2000). Nuvarande situation är mer komplicerad för invandrare därför att den här gruppen har svårare att få en arbetslöshetsersättning om de inte har haft ett arbete som ger rätt till t ex a-kassa ersättning. Franzén har påvisat att andelen försörjningsstödstagare som går ut i arbete kan variera stort. Olika faktorer påverkar för att en individ med utländsk bakgrund får ett arbete. Jag kan bl a nämna ålder, kön, utbildning, arbetslivserfarenhet, språknivån i svenska, klädstil samt kultur. I samband med utvärdering av den så kallade "Uppsalamodellen" i ekonomiskt bistånds arbete, som är ett liknande projektarbete som finns här i Göteborg, kunde författarna visa att andelen försörjningsstödstagare som gick ut i arbete genom den nya aktiveringen, sjönk med en tredjedel mellan 1990 och 1992 (Socialstyrelsen, 1999).

Gustavsson (2006) menar att klientens egen målmedvetenhet är en nyckel för framgångsrik integration.

5. Disposition

Hur har jag tänkt när jag delade mitt arbete på det sättet jag gjort? Ja, jag har använt systemteori i varje del av resultatet. Jag har också använt begreppet relation i alla sammanhang. När jag skriver varje del tänker jag, att jag inte behöver skriva om vad systemteorin eller själva begreppet relation säger. Det har jag förklarat innan. Mitt resultat och analys utgår från systemiskt tänkande. Jag menar att varje del påverkar och påverkas av alla andra delar. Samhället påverkar klienten, klienten påverkar samhället. Socialsekreteraren påverkar och blir påverkad av klienten. Allt är kopplat i ett sammanhang. Relationen som jag har förklarat, hjälper både klienten och socialsekreteraren att förstå varandra och socialsekreteraren kan utifrån klientens livshistoria hjälpa klienten på många olika sätt, vare sig att ge klienten ekonomiskt bistånd, eller hjälpa klienten med sin familjrelation.

6. Resultat och analys

Resultat av materialet skrivits utifrån sammandrag av intervjuerna. Sammandragen har fördelen att vara en tolkning av det viktigaste utifrån sammanhanget. Det kan även lättare ge en helhetsbild av intervjun som kan försvinna i ordagranna utskrifter. Det ger även en större möjlighet att få med information som inte kommit med på banden. Enligt hermeneutiken är meningsfulla fenomen bara förståeliga i den kontext som de förekommer i (Svensson, 1996). I analysarbetet hade jag möjligheten att åter lyssna på ljudupptagningarna och material har kunnat analyseras utifrån sin kontext. För att underlätta läsningen har jag skrivit resultatet utifrån mina frågeställningar.

Har valt att presentera empirins analys med tre teman utifrån mina frågeställningar, där det första redovisar vilka insatser som ges till klienterna. Det andra temat är angående hur handläggare resonerar kring klientens delaktighet och känslor som uppstår när insatserna fungerar eller ej fungerar för klienten och det tredje handlar om vilka faktorer som påverkar klienternas långvariga försörjningsstöd och vilka hinder och möjligheter som utgörs. Analysen utgår från den valda teorin systemteori och begrepp relation och invandrare.

6.1 Hur och enligt vilka riktlinjer utformas insatserna?

Aktiveringspolitiken syftar till att få ut alla försörjningsstödstagare på arbetsmarknaden för att bli självförsörjande, men man kan inte ställa krav på klienten eftersom de inte kan påverka arbetsgivarens behov eller ej behov av personal, det kan inte heller kommunen göra. Klienterna som är i en aktiveringsinsats är där på grund av att det inte finns någon efterfrågan på arbetskraft, enligt studien visar det säg att aktiveringsinsatserna är inte bara för att klienterna ska ha en sysselsättning, det används också för att motverka svart arbete (SOU 2007:2)

Socialarbetaren har blivit en del av klientens system. I systemiskt tänkande menas att varje del påverkar och påverkas av alla andra delar. Jag hävdar att det finns ett värde i sig att bemöta människor respektfullt, dels ökar möjligheterna till förändring om klienten känner sig respekterad. En kränkt människa tappa ofta själv förtroendet, en kränkt människa har ingen lust att möta någon som vill hjälpa. .

Alla handläggare är överens om att deras mål är att få ut klienten till självförsörjning. Först utreds klientens livssituation för att se på vilket sätt de kan bli självförsörjande. Det kan vara att få ett arbete eller ansöka om sjukersättning. Till detta ska både handläggare och klienten tillsammans hitta en plan för att nå dit. De lägger också upp delmål, eftersom för vissa klienter går det snabbare och för vissa tar det längre tid att bli självförsörjare. Delmål kan vara exempelvis att de börjar läsa svenska för att de ska bli bättre i språket. Arbetsträning hjälper klienterna att lära sig att följa tider och att känna på hur det är att ha en sysselsättning varje dag. De lär sig att hämta och lämna barnen på dagis, det gäller båda föräldrar, beroende på vem det är som är närmare till arbetsmarknaden eller behöver mer hjälp att arbetsträna.

Handläggare utreder också om klienterna har rätt till ekonomiskt bistånd varje månad. Klient och socialarbetare har olika uppfattningar om klientens förhållande och orsaker till biståndsbehovet. Nybom säger att den institutionaliserade synen på hjälpsökande kan ha betydelse för socialarbetarnas bedömningar, detta innebär, menar Nybom vidare, att hjälpsökandes resursbrister rymmer acceptans av att legitima resursbrister innebär att hjälpsökande inte kan försörja sig genom arbete (Nybom, 2008).

Som jag nämnde i början har jag intervjuat en arbetsgrupp som arbetar med långtids försörjningsstödstagare med inriktning att hjälpa klienten till självförsörjning. För att läsaren ska förstå vilka är insatserna kommer jag nedan att nämna dem närmare.

Steg 1: a) är en insats där klienterna lär sig svenska, lär sig om det svenska samhället, får möjlighet till social samvaro och lär sig att få en struktur i vardagen. Två halvdagar i veckan. b) Aktiviteter för både barn och föräldrar även svenskundervisning för föräldrar. två gånger/vecka. c) En tredje aktivitet är där socialtjänsten samarbetar med vuxenskolan. Där går klienter som inte längre har SFI- timmar och behöver upprätthålla sina kontakter med svenska språket och svenska samhällslivet. Får gå två gånger/vecka.

Steg 2: ett utbildningscentrum där klienterna kan lära sig svenska, engelska, data och samhällskunskap. Det är på deltid, tre timmar/dag.

Steg 3: Utvärdering av arbetsförmåga, social kompetens och attityd. Inläring av arbetslivet delat på svenskundervisning, två dagars praktik och tre dagars SFI (Svenska För Invandrare).

Steg 4: a) Språkpraktik på hel- och deltid, mest inom barnomsorg, kök och äldreomsorg. b)

Svensk- undervisning i grupp och individuellt, tre förmiddagar/v. c) praktisk arbetsträning i syfte att utreda och kartlägga arbetsförmåga, skapa erfarenheter och referenser, ge vägledning och marknadsföra deltagarna samt motivera till fortsatt utbildning om behov finns (ett år).

Steg 5: coaching mot arbete. En kurs som LERNIA anordnar med ett grupp- och individinriktat innehåll. Syftet är i första hand att med stöd av två jobbcoacher stärka individens möjligheter att komma ut i arbete/praktik eller påbörja någon form av yrkesutbildning. Nästan en helterminstid.

Steg 6: Jobbmatchare arbetar för att hjälpa enskilda klienter ut i arbetsmarknaden, via exempelvis arbetsgivarkontakter, mentorskap, stöd vid dokumentproduktion, m.m. Urval sker efter en första träff med klienten i samråd med aktuell handläggare. Klienterna ska kunna bra svenska, ordnat boende och barnomsorg, inget missbruk och mycket motiverad att behålla ett arbete.

Steg 7: Jobsökarprojekt med samarbete med arbetsförmedlingen för de som är helt arbetsföra och friska.

Insatserna varierar beroende på klienternas bakgrund, kunskap i svenska språket, hälsa och motivation.

Det finns klienter som har bland annat boendeproblematik och då sätts de i olika boende, exempelvis ett så kallat "*alternativboende*", socialsekreterare gör boende planeringar, för klienterna. Den här klientgruppen har oftast psykisk- och fysisk ohälsa, och psykosociala problematik och de har inte så nära arbetsmarknaden. Dessa ärenden utreds för sjukersättning. Andra klienter ska man fortsätta att arbeta med gällande motivering för att ta kontakt med sjukvården, eftersom de inte har egen insikt om sin hälsa och de har ingen läkarkontakt. Handläggaren har ofta kontakt med vuxenskolan eftersom det finns klienter som läser SFI. Några andra klienter ingår i något insatsprojekt, men de flesta klienter är på steg 1.

Det är inte heller så att alla klienter får lika många aktiviteter/insatser, för att komma ut till självförsörjning utan de varierar, beroende på vad klienten behöver för hjälp. Till exempel om klienterna är 55+ och språket eller hälsa är ett hinder kan de inte gå vidare och då är det ingen idé att låta de gå kvar i projektuppdrag. På projektuppdrag arbetar handläggarna med klienterna som är motiverade, har viljan att få ett arbete och är arbetsföra. Klienter med hinder hamnar i en annan enhet, där de kommer att bli utredda för hälsotillstånd eller språkproblematik och hitta en lämplig insats. Det är viktigt. En insats kan vara att bli utredd av hälsotillstånds team. Många klienter har PTSD (PostTraumatiskSyndrom = krigsrelaterat trauma).

Enligt en informant fanns det förut en insatsgrupp som hjälpte socialtjänsten med att utreda klienternas psykiska och fysiska sjukdomar, där PTSD är rätt vanligt. Socialtjänsten kunde köpa in arbetsförmåga bedömningar från sjukvården som socialtjänsten betalade för när de skulle göra en utredning, där klienten fick träffa läkare, psykiatriker, psykolog, sjukgymnast, ibland också arbetsterapeut. De fick fram en gedigen som låg till grund till att klienten ansökte om sjukersättning. Klienten brukade få sjukersättning efter ett sådant utlåtande. Men på grund av sämre ekonomi och hårdare regler från försäkringskassan, har det gjort att socialtjänsten inte längre använder sig av dessa insatser.

Det är inte alla klienter som använder sig av alla stegen i projektuppdrag, utan de hoppar fram

och tillbaka beroende på behovet och hur mycket de klarar av. De flesta klienter har erbjudits någon form av aktiviteter, men det finns klienter som är så pass sjuka eller omotiverade, att det är svårt att hitta någonting som passar. Socialtjänsten ställer krav på klienterna, men samtidigt erbjuds möjlighet att komma ut i självförsörjning.

Det är inte heller lätt att få en plats på arbetsträning eller få en praktikplats. Platserna är begränsade. På arbetsträning finns det ungefär 20 stycken platser. Kötiden varierar beroende på hur klienterna klarar av att ha rutiner eller struktur i vardagen. Det kan ta mellan 1 – 2 månader att få en plats.

En handläggare gav ett exempel på en klient som inte klarar av att ha rutiner och struktur i vardagen och klienten har varit på arbetsträning i nästan tre år. För vissa människor tar det tid att lära sig att komma i tid och vara på heltid på en arbetsplats. Det kan också hända att arbetstempot blir för lågt eller för högt och då blir klienten antingen uttråkad eller trött. Klienten har då möjlighet att byta plats. Meningen med arbetsträningen är att klienten ska känna av om de klarar av att arbeta. *”Det är inte meningen att klienten ska vara där så länge”*, säger en handläggare. Ibland är det svårt för socialsekreteraren att bedöma hur länge klienten ska vara kvar på arbetsträningen. Det beror nog på att det finns alltid speciella fall som gör att socialsekreteraren bedömer att klienten behöver stanna en lång period på praktiken. Detta gör att arbetsträningsplatser inte kan användas av andra klienter. Det finns klienter som är i behov av att vara på praktiken längre än 2 månader.

Klienten har ingen påverkan av vilka insatser som ska finnas på socialtjänsten. Det är socialtjänsten som undersöker vilka projektinsatser som kan tänkas vara användbara för klienten.

Enligt Nybom (2008) gör socialsekreterarna olika bedömningar av klienternas försörjningshinder utifrån socialsekreterarnas egna uppfattningar och föreställningar om de orsaker som ligger bakom klienternas behov till ekonomiskt bistånd. I min analys kopplar vi Nyboms tankar till gruppens diskussion om kommunikationens roll i klientarbete. Utifrån den öppna kommunikationen, som socialsekreterarna har med sina klienter, har de skapat en kännedom om klienternas livssituation och deras behov. Därför förekommer undantag i vissa bedömningar med klienter som har speciella behov, som till exempel klienter med psykisk ohälsa, med liten ersättning eller nyanlända invandrare med språksvårigheter. De försörjningshinder kan förklaras som resursbrist hos nyanlända invandrare och moralbrist (brist på motprestation) hos personer med psykisk ohälsa (Nybom, 2008).

Utredningsassistenters arbete skiljer sig från socialsekreterarens med att, de har mer klienter och tar hand för det mesta om klienternas ekonomiska bistånd. De har också allmänna samtal med klienten angående klientens livssituation. De har inga djupare samtal. Det tar socialsekreterare hand om.

Flyter det på för klienten, fortsätter utredningsassistenten att ha ärendet, men händer det något under insatstiden, exempelvis att insatsen inte fungerade, eller familjesituationen ändrades, tar utredningsassistenten kontakt med socialsekreteraren.

6.2 Hur resonerar social sekreterare kring klienternas grad av delaktighet? Styrning? Och Frivillighet?

Insatserna som utformas utgörs mest i form av styrning, eftersom det är ett villkor att ha någon form av sysselsättning för att få rätt till försörjningsstöd. Tackar klienten nej till en

aktivitet får de avslag.

Visar det sig att klienten inte klarar av att behålla praktikplatsen, tvingas klienten att fortsätta på arbetsträning. Det kan hända att klienten inte klarar av praktiken på grund av att klienten inte är van vid att ha struktur och rutiner.

När man ser närmare på hur handläggare sköter sitt arbete angående utformning av insatser ser jag att det finns mycket styrning från deras sida. Handläggare har alltid kontakt med platsen klienten är inskriven på, för att få information om hur det går för klienten, exempelvis om de har god frånvaro och om de sköter sig. Och som sagt sköter inte klienten sig blir det avdrag på försörjningsstödet. *”Det är som ett straff som man ställer till småbarn som inte lyssnar”*.

En av frågorna jag ställde till handläggare angående utformning av klientens delaktighet var att om de hade diskuterat med klienterna om vilka effekter eller konsekvenser som uppstår när insatsen är slut eller har ej fungerat? Alla handläggare kom överens om att det är viktigt att göra. *”Klienterna måste veta varför de måste ha en praktikplats, eller arbetsträning eller utbildning”*. Handläggare och klienten har samtal allteftersom, för att klienten ska se själv sin utveckling och att det hela tiden ska leda framåt. Annars hamnar båda i diskussionen om varför de är där och att klienten inte inser meningen med insatsen. Handläggaren säger att klienterna ofta tror att de ska få ett jobb direkt och då ska måste handläggare förklara att det kan leda till ett riktigt jobb så småningom, men först måste de testa hur klienten fungerar. Handläggare och klienten har alltid ett första möte där handläggare förklarar allt som krävs av klienten för att det ska fungera på insatsen. Handläggare ta upp var klienten har varit tidigare och hur utvecklingen har gått. Handläggaren frågar också vad klienten har tänkt ska göra efter insatsens slut, hur lång är insatsens tid och vad som händer om de missköter sig. Handläggaren går som helhet, igenom vilka regler som gäller. Handläggare säger vidare att de försöker hela tiden ha en tanke om att inte släppa klienten när den går till en utbildning eller praktikplats, eftersom detta ska leda någonstans.

Klienterna blir delaktiga då handläggaren frågar klienten vad de klarar av, vad de skulle vilja göra. Om klienten exempelvis blir trött på att bli *”bollad”* mellan olika steg och vill satsa på att få en riktig praktikplats, kan socialsekreteraren tänka sig att ha ett trepartssamtal med en jobbmatchare, som kan ordna en praktik åt klienten.

Det finns brukarenkäter där klienten beskriver sin nuvarande situation och vad klienten kan tänka sig att arbeta med. Vilka delmål och mål som klienten har för att nå en självförsörjning. Här kan vi se att handläggare och klient arbetar i direkt kontakt. Ett svårt arbete eftersom handläggare ställs inför ibland svåra situationer när handläggaren måste välja vad som ska prioriteras individen eller organisationen. Denna dubbla roll innebär att handläggaren har tillgång till klientens personliga uppgifter och har kännedom om organisationens regler. Detta hjälper klienten att få tillit till sin handläggare och klienten kan förvänta sig att få sina behov uppfyllda (Meeuwisse, 2000). Händer det att klienten har själv hittat en praktikplats, eller en utbildning, kan socialsekreteraren alltid titta på det och bedöma om det kan vara något positivt för klientens självförsörjning.

”Man kommer inget vart om man inte har klienterna med sig, när vi pratar om delaktighet” säger en annan handläggare. Hittar de ingen gemensam lösning då måste handläggaren ställa krav, men klienten har ändå ett utrymme för att fatta ett eget beslut. Handläggaren menar att det gagnar ingen, om klienten blir tvingad till något som inte passar och därför försöker socialsekreterarna hitta någon insats som är lämpligt för klienten. Klienten får prova på en sysselsättning för att se hur det går. Fungerar det inte kan beslutet omvärderas och får handläggaren hitta på något annat.

Klienterna är medvetna om att de måste ha någon sysselsättning för att få försörjningsstöd, ibland finns det konflikter när klienten inte är överens om insatsen och då kan socialsekreteraren förhandla med klienten för att komma överens om till exempel hur många timmar som klienten tror sig orka vara på exempelvis praktikplatsen.

Puide säger att projektbeskrivningar ändå är uppgjorda planer än realiserbara åtgärder, därför att få människor har möjligheten att få en praktikplats eller arbetsträning, det är många som står i kö och det är många som inte är intresserade av dessa åtgärder som erbjuds, på så sätt blir klienten för det mesta tvingad att göra något och även om de slösar bort tiden får de försörjningsstöd i gengäld (Puide, 2000). Skulle det inte vara bättre om de fick något de vill arbeta med för att få bättre motivation och därav kommer klienten själv att satsa mer på att få ett arbete?

Frivillighet kan man säga att klienten har det på en begränsad nivå, även om socialsekreteraren alltid frågar klienten, vad den vill göra. Det händer ibland att klienten svarar att socialsekreteraren får bestämma. Socialsekreteraren tycker att det blir en mycket konstig situation när klienten uttrycker sig så, därför att socialsekreteraren försöker aktivera klienten för att klienten ska få självförtroende. *”När klienten säger att det är socialsekreteraren som ska bestämma, händer det ibland”*, säger en socialsekreterare *”att när klienten blir tilldelad en insats, vill inte klienten egentligen vara där och då blir det fel”*. Men de flesta klienter är ändå positiva till att börja en insats som kan leda till arbete.

Vilka insatser skulle du vilja arbeta med om ekonomi och tid inte utgjorde något hinder?

Det är intressant att få veta hur socialsekreterare tänker angående klienter med långvarigt försörjningsstöd och hur handläggaren skulle vilja arbeta med klienterna om ekonomi och tid inte utgjorde något hinder. Handläggarna hade olika idéer som är värda att skriva om:

Gällande obegränsade insatser tyckte några handläggare att det skulle vara bra med mer klientkontakt, mer direkta möten, mer besök, mer psykosocialt stöd där det finns behov. Istället för att sitta med beräkningar och administration, skulle de vilja träffa och samtala med klienten oftare.

En socialsekreterare tyckte att hon ville ha bättre samarbete med psykiatrin. Mer resurser, exempelvis vad gäller sysselsättning för de klienterna som är långtifrån arbetsmarknaden. Hitta sysselsättningar som tar fram deras förmåga för att hjälpa klienterna vidare

Socialsekreterare skulle vilja att socialtjänsten kunde köpa utredningstjänster som fanns förut. Kunna knyta någon sorts psykolog och psykiatriker till socialtjänsten, för det finns enorma behov som inte sjukvården täcker. Även insatser i samverkan med funktionshinder, för det finns dolda funktionshinder hos klienten som inte uppmärksammats. Handläggaren tycker att ibland kanske socialsekreteraren bara fokuserar sig på att personen inte kan språket och missar att det kan bero på något annat. Detta leder till att klienten inte får rätt insatser.

Fler jobbcoacher tycker en handläggare behövs, som kan jobba mer praktisk med att skriva CV och sådant.

”Flera utbildningar till lätta arbeten, exempelvis: städjobb, diskjobb, lättare kontorsjobb, receptionsjobb. Många klienter har värk och annat, men de kanske skulle kunna arbeta i reception, även om språket kunde vara ett hinder, men ändå, sådana utbildningar finns det lite av, även om detta inte kan leda till ett riktigt arbete men det skulle hjälpa klienten att utvecklas och få bättre självförtroende”.

”Arbetsmarknaden här i Sverige är inte rörlig vad gäller att arbeta utan utbildning”.

Handläggaren tog ett exempel angående hur det är i andra länder på arbetsmarknaden:

”Om vi tar ett exempel i England kanske det är lättare att få ett arbete, men det finns inga försäkringsskydd för anställda och då kan man lätt förlora arbetet, men kan lätt få ett annat, medan här i Sverige har man försäkringsskydd, men det är svårare att komma in på arbetsmarknaden”. ”Arbetsgivaren är också mer försiktig på att anställa någon. Det finns både för- och nackdelar vad gäller detta system. Klienterna har kunskaper och färdigheter som tyvärr inte kommer till sin rätt här, men om de vill flytta till andra länder där de kan få ett direkt arbete, kan ibland hända att det är något annat som hindrar de för att flytta från Sverige, det kan vara att barnen har redan fått rötter här och då är föräldrarna inte så benägna att flytta, inte ens till sina hemländer där de kanske skulle få ett arbete med deras arbetserfarenheter”.

6.2.1 Känslor

Känslorna behövs för att vi skall få information och rikta vår uppmärksamhet mot det som är viktigt. Känslorna motiverar oss och hjälper oss att fatta beslut. De har också en förstärkande inverkan på våra upplevelser (Gyland & Ramsby, 1998).

Känslorna är viktiga för vår kommunikation och relation med andra och de är handlingsinriktade. De kroppsliga reaktionerna bestämmer den emotionella upplevelsen. Det finns både positiva och negativa känslor och jag kommer att beskriva närmare hur handläggare påverkas av dessa känslor när det inte fungerar som de har planerat med klienten. Enligt socialsekreterarens svar har det framkommit att det är frustration som är den negativa känslan och hopp den positiva. Jag delat de två för att få en större inblick av båda.

Frustration:

Hur känner handläggaren när klienten inte kommer vidare? Hur påverkar detta klienten i sin utveckling? Alla handläggare var överens om att det känns frustrerande, därför att deras intention är att insatserna ska leda till något bra. Däremot kan det finnas klienter som handläggaren misstänker jobbar svart och just därför, sätter in dem på t.ex. en arbetsträning, för att de ska ha något annat att göra på dagarna, för att det ska störa deras svarta verksamhet. Tanken är då, säger handläggaren att inte hjälpa klienten utan att lära de att inte bryta mot reglerna. *”De ska inse att det är ingen idé att söka försörjningsstöd utan kanske istället ägna sig åt sitt eget arbete som de inte redovisar”.*

Finns det några klienter som ni misstänker arbetar svart? *”På min tjänst finns det en som kan tänkas ha en sidoverksamhet, men jag har också haft misstankar av några andra som sedan visat sig att mina misstankar var felaktiga, men det vet inte klienten om”. ”Det är svårt att se om de arbetar svart eftersom de döljer det”.* Detta säger socialsekreterarna påverkar relationen mellan myndigheten och klienten. *”Det är inte riktigt heller mot klienten att vara hela tiden misstänksam, för att det blir inget bra möte mellan handläggaren och klienten”,* tycker socialsekreteraren.

Handläggarna tycker att även om det är frustrerande att se att klienten inte kommer vidare, får de ändå inte ge upp. *”Man får hela tiden försöka hitta vägar, för det mesta ligger problemet i att personerna själva inte inser sina problem och då tar det tid att leda klienten i rätt riktning”. ”Har man hittat vilka är problemen så måste man ändå hitta rätt lösning och det tar också tid, eftersom alla individer är olika och alla lösningar ser olika ut för olika personer”.*

En socialsekreterare säger att om insatserna som finns tillgängliga inte hjälper klienten kan socialsekreteraren se vad det beror på och sedan signalera till chefen att det behövs extra insatser och chefen försöker hitta en annan insats som socialtjänsten kan hjälpa klienten med. Detta i mån av resurser.

Enligt Franzén avseende klientens perspektiv, lämnar klienten sitt öde i socialtjänstens händer och en maktrelation uppstår. Klienten har vant sig vid konsekvenserna och deras hopp för en bättre framtid är begränsad. De hamnar i en dålig cirkel av svår ekonomi som blir en psykisk ansträngning när de bara tänker på hur länge pengarna ska räcka till. De har en mindre kapacitet för att ta egna beslut för att förbättra sitt liv. De väntar på att socialkontoret ger de instruktioner av vad de ska göra. De ser socialkontoret som en auktoritet och måste lyda kontorets regler. Franzén säger vidare att klienten blir beroende av andra människors hjälp för att komma vidare i sitt liv här i Sverige och tar en passiv ställning. Inga individer vill vara beroende av socialtjänsten, men vet inte hur de ska lösa sina problem när det inga jobb finns (Franzén, 2003)

Hopp:

Alla handläggare är överens när de menar att det finns hopp överlag för klienterna. När det gäller klientens utveckling kan man se hopp på olika sätt. Klienterna kan alltid bli bättre avseende språket, bli bättre för att skapa en stark och bra familjerelation, de får en tryggare och bättre tillvaro. *”Det händer något positivt ändå på andra plan även om klienterna inte blir självförsörjare”*.

En handläggare som har klienter med multiproblematik berättar *”Att utreda personer med multiproblematik tar tid, det handlar om motivation, det handlar om att hitta rätt orsaker, att hitta rätt lösningar. Ungefär mellan ett till tre år tar det att få klienten att bli motiverad att söka hjälp. Klienten måste inse först att den har ett problem”* och att socialsekreteraren får fokusera sig på de små framstegen, för att det ska kännas hoppfullare, man kan inte förvänta sig att de får ett jobb eller någon sysselsättning på en gång om de inte är redo för det, för att det inte är realistisk.

Alla människor har förmågor inom sig och på ett eller annat sätt klarar de av stora delar av att sköta om sina liv. Fast det beror på hur klienten är, vad den har för ambitioner själv och det är där socialsekreteraren kommer in och försöker stötta upp. Det är viktigt att framhäva klienternas förmåga, tycker socialsekreterarna, för att det är så man växer som människa och får självförtroende. Människor blir trygga i sig själva.

När det gäller hopplösa ärenden, gäller dessa klienter som kanske inte kommer att bli helt självförsörjare. En viktig synpunkt som jag fick fram på intervjuerna är att hopplösa fall har inte med åldern eller språk att göra, utan det är mer hälsan som är problemet. Allt beroende på vad det är för en slags person, det vill säga om den är en psykisk störd klient, som är kvar på försörjningsstöd för att den inte har fått en bestämd diagnos, sådan klient vet handläggaren att den inte kommer att få en självförsörjning. Det är inte möjligt. Socialsekreteraren tycker att om klienten har viljan och motivationen är åldern eller språket inget hinder heller, men socialsekreteraren lägger inte så mycket press på klienter som är över 60 år. De klienter som är äldre, nära pensionen och där det inte finns mycket att göra för, det kan vara att de inte lärde sig språket eller att de har för dålig hälsa och blev inte kvalificerade för att få sjukersättning, flyttas till en annan enhet. Utredningsassistenter tar hand om deras administration och de får försörjningsstöd tills de går i pension.

Handläggarna hade i alla fall några lyckade insatser som hjälper de att se framåt och blir hoppfullare när de märker att det har hänt bra saker för några klienter.

Jag kommer nedan att ta några exempel på lyckade insatser som inte handlar bara om att komma ut i arbete utan också handlar om hur relationen mellan handläggare och klienten påverkar klienten positivt:

”En kvinna som varit länge på socialtjänsten, hon fick gå på arbetsträning. Man märkte att hon växte själsligt. Hon mådde mycket bra av att vara där. (Den här arbetsträningen togs bort på grund av brist på resurser), tyvärr hände det saker i familjen, hennes handläggare slutade och hennes hälsa blev sämre, allt detta gjorde att hon inte klarade av att fortsätta på arbetsträningen. Klienten blev sjukskriven”. Det är nog inte helt lyckad insats, men socialsekreteraren tyckte ändå att det var en positiv steg för klienten att komma ut på arbetsträningen, det hjälpte klienten i sin utveckling.

”Några har fått sjukersättning för att bli självförsörjare. Insatser från LSS har också hjälpt klienten att komma in i en annan slags självförsörjning”.

”En annan klient som jag fick när jag började på den här tjänsten, hade svår med språket. Jag hade svårt att förstå vad han sade, men efter att han fick en mycket kort praktik ca 2 veckor lång, fick han ett riktigt jobb och det var extremt ovanligt”. Arbetet var inom vaktmästeri.

”En klient fick en tjänst med lönebidrag, hade varit aktuell på ekonomiskt bistånd i 11 år. Han har inte kommit tillbaka”.

”En klient som hade en lägre PTSD åkomma fick prova på en arbetsträning för att försöka komma ut i arbete och helt plötsligt fick han jobb utan att jag visste om det, men det blev en glad överraskning”.

”En annan klient fick arbete efter att ha gått en yrkesutbildning som socialtjänsten ordnade”. Socialsekreteraren vet inte hur många som har fått arbete efter sådana utbildningar.

6.3 Vilka faktorer tror social sekreterare påverkar att klienterna hamnar i ett långvarigt försörjningsstöd?

Studien av sociala relationer anser att avståndstagandet måste följas upp med att man i ord och handling hjälper människan att komma tillbaka i gemenskapen, vare sig det innebär att få ett arbete eller en bostad. Man ska ge råd och stöd för att klienten klarar av att följa de regler och krav som sätts upp i samhället, bygga upp självaktning och självförtroendet. Detta omöjliggörs om klienten förnedras eller stigmatiseras. Processer av erkännande möjliggör för personen att bygga upp stoltheten som kännetecknar en trygg relation. Stödinsatser bör därför inte vara tvingade och stigmatiserande. Kraven på återintegrering får inte vara så höga att det inte finns någon möjlighet att leva upp till dem (Engdahl, 2006).

Just den här arbetsgruppen tar hand om klienter med långvarigt försörjningsstöd. Socialsekreterare som arbetar med den här klientgruppen, tycker att det också är viktigt att tänka långsiktigt. De är överens om att de flesta klienter som tillhör den här gruppen är svaga i språket och hälsomässigt. Det kan också vara att de har många barn eller en rörig familjesituation, därför tar det längre tid för klienterna att komma in i arbete. Socialsekreterare måste stödja dessa klienter på alla sätt. Det går inte att få de i arbete om de har stora problem. Det kan också hända att det kanske inte räcker med att ha ett arbete om

man är en stor familj, för att försörja sig själva. Det är psykiskt påfrestande för några klienter när det inte räcker med en lön och att man måste fortsätta vara i behov av försörjningsstöd. Det finns klienter som förlorar i längden på grund av sin psykiska ohälsa och får säkerligen ”en knäck” till sin självkänsla på grund av att de inte klarar av att exempelvis behålla arbetet och då kanske inte försöker nästa gång.

”De har ofta ett långsiktigt stöd på ett eller annat vis. Vad gäller klienter med boendeproblematik har de tillsynspersonal, den kontaktpersonen finns ju med under den tiden de bor i boendena. I träningsboende och referensboenden bor de i 1 år, så där har de det stödet de behöver. Behöver de ytterligare mer stöd i form av samtalskontakter exempelvis en kurator eller läkarkontakter, försöker socialsekreteraren hjälpa de med att få kontakten”.

Språk:

Att lära sig tala är ett avgörande steg i riktning mot att avskilja sig och bli självständig, men också när man lär sig ett annat språk kan vara en biprodukt av samvaro med andra. Att utföra handlingar och bilda åsikter tillsammans med någon annan uppstår gemenskap. Språk är ett medel för att kunna utveckla en relation mellan människor. Handläggare förklarar att några klienter hamnar i en dålig cirkel när de inte lär sig svenska. För några som är analfabeter är det mycket svårt att lära sig svenska språket. I de här tiderna måste man kunna skriva tillräckligt bra svenska för att få ett arbete.

Att skapa en god relation är viktigt både för socialsekreteraren och klienten. Förmågan att lyssna, att förstå klienten och att skapa ett bra samarbete, är avgörande för att ge klienten en god hjälp och skapa motivation som bidrar till förändring och utveckling för klienten (Eide & Eide, 2006)

En annan studie som gjordes om finska män i Sverige förklarar författaren varför det kom sig att dessa män hade bristfälliga kunskaper i svenska språket. En intervjuade säger att det berodde på att han arbetade, bodde och umgicks med finska män (Kuosmanen, 1997).

När det funnits ett överskott på arbetskraft i samhället har arbetsgivaren kunnat välja bort personer med begränsad arbetsförmåga och inte minst människor med språksvårigheter (Franzén, 2003).

Isolering:

Isolering menar författaren, används också som ett försvar mot majoritetskulturen, detta blir ett hinder i klientens utveckling. Ett försök att skydda sig isolerar de sig i sitt område och detta medför en livslång isolering från det svenska samhället. Människor stannar i en ambivalens i ”*det nya och det gamla livet*” och detta får en tendens till att de söker sig till människor i samma situation (Ringsby-Jansson & Framme, 1997).

Detta kan man jämföra med klientgruppen som socialsekreterare jag intervjuat behandlar. Dessa klienter är arbetslösa och har ett långvarigt försörjningsstöd. De bor isolerade från samhället. Har problem med att lära sig svenska språket och bor med människor, från olika kulturer, men som kanske har samma svårigheter, exempelvis med att få kunna bo där de vill och med att komma in i den svenska arbetsmarknaden. Marginalisering på arbetsmarknaden påverkar människors livssammanhang. Att arbeta har en stor betydelse för människornas identitet och självkänsla (Ibid).

Psykisk ohälsa:

Förtidspensioner har påverkats på grund av förändringar av kvalificeringsvillkoren. År 1991 avskaffades de speciella arbetsmarknadsskälerna. Och från oktober 1995 har pension haft sin

grund i medicinska skäl, för att få ut full förtidspension. Därmed minskade ansökningar av förtidspension och de människor som kunde ta förtidspension i form av sjukersättning har svårare idag. Högre arbetslöshet, ökade budgetunderskott, förändrade något både skatter och bidrag. Försörjningsstödstagande ska vara lägre än den lägsta inkomsten bland arbetare för att hålla de offentliga utgifterna på en mycket låg nivå (SOU 2000:40). De här förändringarna kan man säga utgör ett hinder för människor som har psykisk ohälsa, det är mycket svårare enligt handläggare att få godkänd en sjukersättnings utredning.

”Det är inte bra att klienterna är så långvariga på socialtjänsten, eftersom systemet inte är uppbyggd för att ha så långvariga försörjningsstödstagare, det är bara en tillfällig lösning”.

Det finns klienter som varit på socialtjänsten längre än 10 år. De kom mellan 1995-1998. En handläggare tycker att under den tiden, det som missades för att människor skulle bli självförsörjare var att personen inte fick någon sysselsättning på en gång, ett arbete eller praktikplats. Den här klientgruppen som lider främst av PTSD, har svårt att lära sig svenska, dessutom gör att personen får ont i kroppen, men kan man inte svenska kan man inte gå vidare, det finns människor som har ont i kroppen, men kan fortfarande gå på arbetsträning. Om man pratar om traumatiska kriser, menar Cullberg att traumatiska kriser utlöses av en relativ oväntad yttre händelse som förändrar vår livssituation, som t ex sociala misslyckande och skamsituationer. Dessa innebär en förlust av något slag vi kan nämna t ex förluster av gemenskapsmöjligheter och av självuttrycksmöjligheter. Dessa två utvecklas beroende på vilka typ av karaktär personen har och på hur hans sociala situation är. Förlusten leder till direkta känslomässiga reaktioner, men påverkar också förståelsen genom att livssammanhanget bryts sönder av krisen (Cullberg, 2003). Handläggaren bekräftar vad Cullberg säger genom att förklara att oftast blir symptomen av denna sjukdom värre av att vara utanför, att vara utan någon aktivitet. Personerna bli sämre av att bli sjukskrivna hela tiden. Socialsekreteraren är helt övertygad om att, hade klienterna haft någon sysselsättning från början hade de här symptomen blivit mindre och till och med skulle det gå att leva med dem och kunna arbeta. Varken socialtjänsten eller arbetsförmedling kunde hantera eller var förberedda att ta emot så många klienter på en gång då. De hade inte hunnit hitta lösningar som denna projektmodell som socialtjänsten har nu. Socialsekreteraren ger exempel på en person som sa till honom att det hade varit bra att få någon sysselsättning när han kom och inte nu, för nu orkar han inte göra något. Några klienter bara ger upp och känner sig väldigt gamla. Handläggaren berättar att klienten som bara är 50 år tyckte att han var för gammal för att börja om, och sa till handläggaren att socialtjänsten ska satsa istället för deras barn. Krisen och känslorna. När man känner ett förlust av gemenskap blir man ledsen, förtvivlad och det också kan uppstå vrede. Sorgen kan också låsas fast och bli en form av depression som innebär att man inte har lust att göra något. Förlust av självuttryck känner man ilska, skam och vrede.

Angående försörjningshinder, menar Nybom, kan förklaras som resursbrist hos nyanlända eller äldre invandrare och moralbrist (brist på motprestation) hos personer med psykisk ohälsa (Nybom, 2008)

Genom en omfattande kartläggning av klienter som under längre tid haft försörjningsstöd kunde Socialstyrelsen (1999) visa att såväl fysisk som psykisk ohälsa, liksom dåliga levnadsförhållanden, var betydligt vanligare bland långvariga försörjningstagare än bland personer utan försörjningsstöd (SoS, 1999:17).

6.3.1 Hinder och möjligheter

Aktuella svenska studier visar på att staten bland annat Arbetsförmedlingen alltmer undandragit sig ansvaret att ge arbetsmarknads insatser till personer som har försörjningsstöd. Försörjningsstödstagare motprestationer för att få försörjningsstöd sker mest genom deltagande i kommunala och inte statliga aktiveringsinsatser för arbetslösa. Andelen okvalificerade arbeten minskar också på arbetsmarknaden, detta medför allvarliga konsekvenser för människor med utländsk bakgrund, eftersom det är många som är lågutbildade eller har ej arbetslivserfarenhet här i Sverige (SOU 2007:2).

Hinder för klienten kan vara bristande motivation, missbruk, bristande självförtroende, trasslig uppväxt, ej diagnostiserade ohälsa, språksvårigheter, hög ålder, svår arbetsmarknad, bristande arbetslivserfarenhet, låg utbildningsnivå (SOU 2007:2). Enligt handläggarna finns det många olika faktorer till varför det tar tid för klienten att komma vidare till självförsörjning. Exempelvis kan för några klienter ålder bli ett hinder. Människor som är 50-60 år, har svårare att komma in i arbete. I högre grad finns det också fysiska och psykiska problem. Denna grupp är mer representerade och söker främst sjukersättning för sin försörjning. Handläggarna är överens om att det är svårt att säga vilka klienter som har mest hinder för att komma ut i arbete, men för de flesta är psykisk ohälsa, språk och utbildning de främsta hindren.

Handläggarna tyckte också att de själva brukade hitta begränsningar som gjorde att klienternas insatser påverkades, exempelvis att klienterna inte alltid var lämpliga för en viss insats. Handläggare förklarade att det tar tid att lära känna klienterna och därför hamnar klienten ibland på fel insats. I detta kan jag koppla Ringsbys och Johanssons resonemang när de säger att handläggare har en tung ärendebelastning och begränsade resurser, vilket gör att det tar längre tid att möta eller samtala med klienten, det försvårar varaktighet i klientrelationen (Ringsby, 1997, Johansson 2007). Ibland sätter handläggaren sin stämpling på interaktionen med klienten, d v s handläggare är vanliga människor som också har värderingar om vilka handlingar som är bra och vilka som är dåliga. Det medför också att det går att lita på vissa människor än andra. Detta påverkar deras sätt att bemöta klienten och bemöta arbetet (Johansson, 2007). Men för att kunna motivera klienten ska socialsekreteraren kunna visa intresse. Det hinner socialsekreterare inte med. Detta leder till vanmakt hos handläggare. Denna känsla av handlingsförklamation och otillräcklighet kan projiceras på klienten. Man hinner inte få en riktig kontaktrelation för att klienten ska känna sig trygg utan blir då objektiverad och klienten läggs i ett fack, exempelvis som okunnig eller villig att samarbeta (Ringsby, 1997). En informant säger ändå att, så småningom kan lära känna vilka klienter som har motivationen för att vara med i tillsatta sysselsättningar, vilka som har ambitionen att bli självförsörjare, vilka som klarar av att engagera sig och vilka som inte vill göra något. En annan handläggare förklarade vidare att det kan hända att efter ett tag visar det sig att klienten ändå inte kunde vara lämplig för tilldelad sysselsättning, eftersom klienten kanske låg på en för låg eller för hög nivå än vad handläggare själv trodde då. Då får klienten gå en steg lägre/högre, om det var för avancerad/lätt för klienten. Handläggarna säger ändå att de inte släpper klienterna eller ignorerar de på något sätt, utan att handläggaren gör en ny bedömning och ger klienten en annan alternativ för att sysselsätta sig. Det är också viktigt med att se vilka klienter som är bra i språket, för att försöka matcha klienten till rätt sysselsättning, för om klienten är arbetsför kan denna vara en möjlighet för att komma närmare till att få ett arbete.

En handläggare tyckte inte det var rätt att svara om att klienter har hinder eftersom det varken hjälper henne eller klienten:

”Man fokuserar på lösningarna och inte på hindren. Om en person inte mår bra, ska man hitta en lösning genom att få en läkarkontakt och därav hjälpa klienten att komma vidare. Fokuserar man på hinder kommer man att fastna på det och då kommer man inte vidare”.

Enligt Nybom (2008) gör socialsekreterarna olika bedömningar av klienternas försörjningshinder utifrån socialsekreterarnas egna uppfattningar och föreställningar om de orsaker som ligger bakom klienternas behov till ekonomiskt bistånd. Vi ser att det stämmer när vi får följande förklaring:

För att märka var klienten *”passar in”* i projektet gör socialsekreteraren vid klientens första besök en så kallad DUR-utredning, där man frågar efter klientens bakgrund, utifrån hälsa, arbetslivserfarenhet, utbildning, m.m. Enligt handläggare vill vissa klienter framhäva sig själva som arbetsföra, men det visar sig att de inte klarar av att ha en heltidsaktivitet. Detta visar sig efter en tid. Då gör handläggaren en uppföljning med trepartssamtal där klienten, samordnare och socialsekreterare träffas för att gå igenom hur situationen är, vad det är som kan göras, om man till exempel ska utreda klientens hälsa under tiden det pågår en aktivitet. Mestadels sker utredningen med uppföljningssamtal när det inte fungerar.

Här kan man koppla Nyboms tankar till socialsekreterarens diskussion om kommunikationens roll i klientarbete för att ha en bra relation till klienten. Utifrån den öppna kommunikationen, som socialsekreterarna har med sina klienter, har de skapat en kännedom om klienternas livssituation och deras behov. Därför förekommer undantag i vissa bedömningar med klienter som har speciella behov, som till exempel klienter med psykisk ohälsa med liten ersättning, nyanlända invandrare eller äldre människor med språksvårigheter. (Nybom, 2008)

Handläggaren förklarar vidare att klienterna rör sig mellan stegen i projektuppdrag. Det går i perioder, ibland kan det bero på att språket blir ett hinder och då klarar de inte av att fortsätta på till exempel en praktikplats, eller det kan också vara familjesituationen som gör att de inte klarar av att fortsätta. Ibland säger en annan handläggare att det kan bli konflikter på skolan mellan elever och då vill de inte komma tillbaka till skolan. Det kan också bero på ett hälsoproblem som hindrar. Det är det vanligaste och då utreder man situationen. Socialtjänsten har en grupp som heter samverkansteam. Där Arbetsförmedling, försäkringskassan, vårdcentralen och socialtjänsten samarbetar för att utreda klientens hälsoproblem.

En individs ställning på arbetsmarknaden är i allt väsentligt avgörande för individens möjligheter att försörja sig. Den individ som saknar, eller har för låg, arbetsinkomst är i behov av någon alternativ försörjning. Dessutom ska individer kunna kvalificera sig för ersättning från olika delar av det svenska socialförsäkringssystemet, som t.ex. erkänd arbetslöshetskassa. För detta krävs en tidigare period av deltagande i arbetslivet. Då nyanlända människor saknar ofta arbete eller utbildning och förstår svenska språket och dessutom är inte kvalificerade för sådana ersättningar. Människorna blir då hänvisade till det behovsprövade försörjningsstödet för att klara sin försörjning. Olika studier har visat att framförallt 1990- tals invandrargrupper är överrepresenterade i försörjningsstödsbehovet. (Ekberg & Hammarstedt, 2002).

Franzén, E (2000) säger att arbetsuppgifter som tidigare utförts av människor i utförs nu mest av maskiner, vilket gör att det krävs större flexibilitet i arbetslivet och en bredare utbildning än tidigare. Den som inte har en grundutbildning är sårbar på en föränderlig arbetsmarknad. För personer som kom för att bo i Sverige kan det gå lång tid medan de väntar på uppehållstillstånd. Kunskaper som människor har från ursprungslandet riskerar att bli

inaktuella, exempelvis en utbildning. Om en arbetsgivare kan välja mellan en person med svensk utbildning (något han eller hon känner till) och en person med utbildning från ett annat land, väljer arbetsgivaren ofta det de känner till (Franzén, 2000).

Arbetsgivaren blir osäker på att anställa någon som inte haft ett arbete på länge och invandrare har svårt att få ett arbete när också språket är ett hinder. Att arbetsgivaren väljer invandrare beror det kanske på att det inga svenskar finns som är tillgängliga till ansökt arbete. Det kan också bero på att konjunkturen styr beroende på om den är låg eller hög, om konjunkturen ökar minskar arbetslösheten och invandrare får chans att arbeta. Är det låg konjunktur, är arbetslösheten högre och invandrare har svårast att få ett arbete. Man kan då säga att det inte är alltid diskriminering som styr, utan ekonomiska svängningar. Det är inte heller alltid som invandrare förlorar arbetet för att visar de hur duktiga de är och att de är en tillgång till företaget, får de möjligheten att stanna kvar på företaget (SOU, 2007:2).

Hög arbetslöshet och låg förvärvsfrekvens påverkar invandrade människors framtid. En instabil arbetsmarknadssituation ger en ekonomisk instabilitet för människor som inte är födda i Sverige. Den här grupp-kategorin har inte etablerat sig på arbetsmarknaden än och då har de inte samma rättigheter och social trygghet i samhället. De hamnar utanför den sociala försäkringsskyddet (Ibid).

För invandrargrupperna tar det längre tid att anpassa sig till samhället, på grund av olika faktorer och det i början har mindre betydelse att utbilda sig och få mer chanser för ett arbete. Vistelsetidens betydelse är klart anledningen till att invandrargrupper får långtids försörjningsstöd, oberoende av vilket land de kommer ifrån (Puide, 2000).

Klientrelationen är viktigare för utländska människor eftersom de inte har något kontaktnät förutom socialsekreterare eller tjänstemän. Det är mycket viktigt att klienten får en bra information av kulturkompetenta handläggare, dvs. handläggare som har kunskap om olika kulturer för att kunna förstå klienternas exempelvis uppförande, tankesätt. Detta ska handläggare vara medveten om, för att det svenska samhällssystemet inte är självklar för en människa som inte har bott i Sverige så länge (Karlsson, 2001).

Klientrelationens varaktighet avser hur ofta man träffas, hur långt varje möte är och under hur lång tidsperiod man har återkommande kontakter. Ju varaktigare klientrelationen är, desto närmare kommer handläggaren och klienten varandra (Johansson, 2007).

Det är viktigt med en högre grad av närhet och varaktighet i klientrelationen, detta påverkar negativt till enligt Johansson (2007), försämrade förutsättningar för situations anpassade klientservice, vilken är nödvändig när man inte riktigt vet vilka åtgärder som leder till önskvärt resultat och när klienten inte passar så bra in i de administrativa kategorierna, blir det särskilt hämmande när det gäller arbete med utländska klienter.

Det är också viktigt att ta tid på sig i ärenden med invandrade personer för att det inte blir några missförstånd, om man använder tolk, tar det längre tid att kommunicera med varandra (Ibid).

Det är inte ett lätt uppdrag att arbeta med människor. Arbetet varierar mellan enkla stadsinsatser, rådgivning, ekonomisk hjälp. Insatserna är ofta begränsade i tid och ibland möter socialsekreterare människor i svåra upprivna livssituationer, där destruktiva yttre verkligheten går hand i hand med den destruktiva inre verkligheten. Problemen har grundlagts under lång tid och socialsekreterare kan inte medverka till en positiv förändring genom några enkla insatser eller beslut. Uppgiften blir att medverka till en omvandling av klientens livssituation. Detta kräver att socialsekreterare utvecklar en varaktig, hållfast och ganska djupgående relation till klienten. Den personliga relationen mellan socialsekreterare och klient

blir ett viktigt förändringsvillkor och denna typ av insats ställer stora anspråk på socialsekreterarens person, förhållningssätt och professionella kunnande (Morén, 1992).

Anpassning eller förändring innebär avgörande skillnader när det gäller relationens karaktär. Etablerandet av en personlig relation är nödvändig för att man ska kunna komma fram till att se om den biståndssökande människan är beredd att anta erbjudandet om en möjlig förändring av sin livssituation. Socialsekreterare bör bibringa övertygelse om att klienten har möjligheten att kunna påverka sin livssituation genom de resurser som finns till hands. Vidare säger Morén att det är viktigt att socialsekreteraren står fast vid sitt erbjudande. Att inte överge klienten, även om socialsekreteraren blir avvisad. Det är viktigt att markera att relationens betydelse är ett erbjudande till en möjlig förändring och inte en förväntan om att en förändring ska ske (Morén, 1992).

7. Vidare forskning

Förutom att veta om försörjningsstödtagarna lämnar systemet är det också relevant att känna till hur det har gått för klienterna efteråt. Får de jobb så som var tanken med aktiveringskraven eller hamnar de i någon annan välfärdsåtgärd för att ta bort de från den statistiska listan på försörjningsstöd? Det har till exempel visat sig att försörjningsstödtagare som lämnade systemet i stor utsträckning blev förtidspensionerade och det bara innebär en omfördelning av samhällets kostnader, och förmodligen ingen större förbättring för individen. För socialförvaltningen påverkas ekonomin i stor utsträckning och budgeten kan vara svår att få ihop, när det är så många människor som söker ekonomiskt bistånd, men vad händer med individerna som blir utsatta för detta problem, hur ska myndigheten kunna hjälpa de med de psykiska påfrestningar som denna situation medför. Det är ändå myndigheternas ansvar att ta hand om sina medborgare.

8. Slutdiskussion

Till de mänskliga rättigheterna hör inte bara rätten till liv, frihet och personlig säkerhet. Enbar har också rätt till arbete, till fritt val av sysselsättning, till rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden och till skydd mot arbetslöshet (Regeringskansliet, 2008).

För många som invandrar till Sverige tar det idag allt för lång tid innan de kommer i arbete och kan försörja sig själva. Därmed fördröjs ofta också deras integration i det nya hemlandet och deras frihet att själva välja hur de vill leva och planera för sin egen och sina barns framtid blir beskuren.

Enligt jag har läst i tidningar, ur samhällets perspektiv, är det ett slöseri med både mänskliga och ekonomiska resurser och stora grupper utrikes födda som står utanför arbets- och samhällsgemenskapen skapar också nya samhällsproblem. Detta blir särskilt allvarligt i en situation när prognoserna entydigt pekar på att alla arbetsföra i befolkningen kommer att behövas för att möta de demografiska utmaningar, som en åldrande befolkning innebär.

En hög grad av individualisering i omgivningens och samhällets förhållningssätt gentemot personer som är utrikes födda är viktigt för att hjälp eller stöttning ska vara meningsfull. Det innebär att omgivningen fokuserar på den enskilde personens möjligheter och behov. I motsats till detta beskrivs förhållningssätt där personer klumpas ihop och kollektiviseras, något som inte gynnar möjligheten att få ett arbete (Franzén, 2003). Socialarbetare har möjligheten att acceptera eller motsätta sig de synsätt på hjälpsökande som socialpolitiska

styrdokument ger uttryck för (Nybom, 2008).

”Att inte ta vara på den tillgång som människor med erfarenheter och utbildning från andra länder utgör är både inhumant och irrationellt. Men för att göra det krävs beredvillighet och beredskap att granska och ompröva befintliga institutioner, lagar, regler och rutiner. De flesta system – både samhällseliga och inom den privata sektorn – är i stor utsträckning uppbyggda och anpassade till en infödd befolkning, som vuxit upp och fått sin utbildning inom landet”.

Enligt en rapport som gjordes 2003 har människor med utländsk bakgrund en bättre framtid, man kan säga att det har blivit en bättre relation mellan individer och staten. De som kommit till Sverige, efter integration periodens slut och när bosättningen är klar, kommer att kunna delta i utbildningar, praktisera, lära sig svenska, delta i rehabilitering m.m. med en ny typ av statlig ersättning som försörjningskälla (SOU 2003:75). För att denna etableringsperiod ska bli så nyttig och effektiv som möjligt för både individen och samhället behöver flera fackmyndigheters kompetens tas i anspråk och nya samverkansformer och åtgärder anpassade till de nyanländas behov utvecklas ännu mer. I ett längre perspektiv behöver också den generella politiken fortsätta att anpassas till en befolkning där många har sitt ursprung i andra länder (Ibid)

Det jag har kommit fram till varför klienterna är kvar så lång tid på försörjningsstöd är inte att de är beroende utan att klienterna är i behov av stödet. Det finns ingen annan inkomst för den här gruppen. De flesta klienterna har psykiska problem, många läser svenska, många är analfabeter och också välutbildade men antingen är det språket eller hälsan, eller både språket och hälsan som gör att de stannar länge på försörjningsstöd. Som jag läste i tidigare forskning, staten måste se till att dessa människor integreras direkt in i arbetet för att de inte fastnar i försörjningsstöd.

Som arbetslös och invandrade person är människan i behov av samhällets stöd, säger Franzén. Hon beskriver hur det kan likna ett krisförlopp att i vuxen ålder bryta upp och byta land. Det kan ta lång tid innan man känner sig stabil och säker i Sverige. Författaren menar att man mister människor man tidigare haft omkring sig och kan uppleva en autonomiförlust som innebär att man inte längre klarar sig själv. En person som kommit till ett nytt land kan exempelvis känna skam när man inte längre kan försörja sig och får sin yrkesstatus ifrågasatt eller förändrad. Identiteten kan bli hotad eftersom få vet vem man är och man blir istället sedd som del av kollektivet invandrarna (Franzén, 2000)

Jag tycker att det finns många olika kritiska tidskrifter mot projekt för invandrare jag kan nämna till exempel där författare tycker att stora förväntningar skapas när nya projekt sätter igång när man presenterar dessa på ett mycket optimistiskt sätt och får projektens mål låta som löften, som sedan visas vara osäkra och visar att det är ohållbara löften till slut befinner sig klienten i uppgivenhet, man knäcker människorna så småningom. Långtidsarbetslöshet leder till passivitet. Jobbsökarkursen fungerar inte, man lär sig olika saker som inte används och man får ändå inga jobb. Det främsta problemet är att klienten faller in i en roll som förväntas av socialsekreteraren för att få hjälp. Sedan kan det vara svårt att bryta detta beteende. Föreställningar, uppfattningar riskerar att handläggaren bedömer fel klienten och det kan leda till fel diagnos eller till att ge en fel insats (Invandrare och Minoriteter, 2000). Jag tycker tvärtom om vi inte hade de här projekten, hade vi invandrare inga möjligheter att sysselsätta oss, därför att det inte är språket, eller att man är född utanför Sverige, inte ens att det finns analfabeter inom invandragruppen som är problemet. Jag tycker att det är byråkratin som är problemet, allt tar för lång tid. Det är bra att ha ordning och reda i samhället, men

invandrare är vana vid att ha ett kontaktnät som hjälper de att hitta ett arbete, antingen via familjen eller via kompisar, men här är invandrare för det mesta ensamma, ingen familj, inga kontakter, även om man har kontakter är de begränsade. Därför vänder sig många klienter till socialtjänsten, de vill ha en relation, en kontakt, en hjälpande hand i olika svåra situationer. Det finns ingen annan.

9. Referenser

- Bergmark, Å. (2000): *Socialbidragen under 1990-talet, i SOU 2000:40 Velfärd och försörjning.*
- Cullber, J (2003): *Kris och utveckling.* Stockholm: Natur och kultur.
- Daun, Å (1999): *Fri, trygg och vilsen: Invandrare från Chile, Iran, Polen och Turkiet om fördelar och nackdelar med att komma till Sverige.* SoS-rapport 1999:17. Stockholm.
- Eide, T & Eide, H (2006): *Kommunikation i praktiken – relationer, samspel och etik inom socialt arbete, vård och omsorg.* Malmö: Liber.
- Ekberg, J. & Hammarstedt, M. (2002): *20 år med allt sämre arbetsmarknadsintegrering för invandrare.* Ekonomisk Debatt, 30, 343-353.
- Engdal, O & Larsson, B (2006). *Sociologiska perspektiv, Grundläggande begrepp och teorier.* Lund: Studentlitteratur
- Franzén, E-C (1997): *Invandring och arbetslöshet.* Lund: Studentlitteratur.
- Franzén, E C. (red) (2000): *Tvärkulturella möten: Grundbok för psykologer och socialarbetare.* Stockholm: Natur och kultur
- Franzén, E-M (2002): *I välfärdsstatens väntrum.* Sollentuna: Intellecta docuSys AB.
- Gyland, P & Ramsby, L (1998): *Känslor – att mötas i samtal.* Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Gustavsson, C (2006): *Av egen kraft. Invandrade kvinnors berättelser om inträdet i det svenska.* (FOU rapport 2006:4) Forsknings- och utvecklingsenheten för socialtjänstens individ och familjeenhet: Nordvästra Stockholm
- Johansson, S (2002): *Socialtjänsten som organisation. En forskningsöversikt.* Stockholm: Socialstyrelsen.
- Johansson, R (2007): *Vid byråkratins gränser - om handlingsfrihetens organisatoriska begränsningar i klientrelaterat arbete.* Lund: Arkiv.
- Karlsson, L (2001): *Den SFI studerande kvinna och "det normala svenska" - en studie av arbete med invandrare SFI-studerande kvinnor vid en socialbidragsenhet.* FoU Södertörn, Tullinge.
- Kuosmanen, J (1997): *Finnkampen – en studie av finska mäns liv och sociala karriärer i Sverige.* Hedemora: Gidlund.
- Kvale, S (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun;* Studentlitteratur, Lund
- Lennerlöf, L. (1986). *Kompetens och hjälplöshet: om lärande i arbete: en forskningsöversikt.* Arbetskyddsstyrelsen. Solna

Meeuwisse, A, Sunesson, S & Swärd, H (red) (2000): *Socialt arbete en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur

Morén, S (1992): *Förändringens gestalt – om villkoren för mänskligt bistånd*. Allmänna förlag. Publica. Stockholm

Payne, M (2002): *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm. Natur och Kultur.

Prop. 1999/2000:98: *Arbetsmarknadspolitik för delaktighet och tillväxt*. Stockholm

Puide, A (red) (2000): *Socialbidrag i forskning och praktik*: Förlagshuset GOTHIA AB, Stockholm

Rauhut, D (2007): *Vägen till arbete – om Stockholms stads arbete med olika grupper av arbetslösa socialbidragstagare*. Stockholm. FOU-rapport 2007:2

Rothstein B (2006): *Vad bör staten göra? – Om välfärdsstatens moraliska och politiska logik*. Elanders Infologistics Väst AB, Mölnlycke

Rådih, L (2003): *Möjligheter och ansvar för individ och samhälle* (SOU 2003:75): Stockholm.

Sjöström, U (1994): *Hermeneutik – Att tolka utsagor och handlingar* i Starrin och Svensson: Kvalitativa metoder och vetenskapsteori. Lund: Studentlitteratur.

Skau, G-M (2001): *Mellan makten och hjälp*. Stockholm: Liber AB.

Socialtjänstlagen (2001:453)

Songur W, (2002): *Välfärdsstaten, sociala rättigheter och invandrarnas maktresurser*; Akademitryck AB, Edsbruk

Svensson P-G, Starrin, B (red) (1996): *kvalitativa studier i teori och praktik*; Studentlitteratur, Lund

Westerberg Ulf (Ds 1999:54): *Samverkan för färre bidrag och fler i jobb*: Regeringskansliets offsetcentral, Stockholm

Ödman, P-J (1994): *Tolkning, Förståelse, Vetande – Hermeneutik i teori och praktik*. Borås: AWE/GEBERS.

Artiklar och tidskrifter:

Invandrare och minoriteter (2000): Tidskrift för kultur, politik, forskning och debatt. Sala Tryckeriet AB, Sala

Nybom, J (2008): Hur bedömer socialbidragstagares försörjningshinder: Socialvetenskaplig tidskrift, volume 2.

Regeringskansliet (2008): *Mänskliga rättigheter*. Utrikesdepartementet. Integrations- och

jämställdhetsdepartementet.

Ringsby-Jansson, B & Framme, G (1997): *Sociala förändringar och välfärd – perspektiv och alternativ i socialt arbete*. Skriftserien 1997:1.

www.uppsatser.se

Intervjuguide

Namn?

Titel?

Utbildning?

Hur länge har du arbetat som socialsekreterare?

Hur många ärenden finns i din tjänst?

Vad är dina arbetsuppgifter i relation till klienter med långvarigt försörjningsstöd?

Vilka insatser har getts till de olika klienterna?

Får alla klienter lika många aktiviteter/insatser eller varierar, hur?

Testar ni klienterna på något sätt för att se om ni hittar några hinder eller begränsningar som kan påverka deras insatser/engagemang? Vilka klienter anses lämpliga?

Hur utformas insatserna? Delaktighet? Styrning? Frivillighet?

Har det uppkommit några hinder i insatsen som gjort att klienten inte fortsätter med insatsen?

Kan du ge exempel på lyckade insatser?

Hur känns det när du inser att insatserna inte hjälper klienten vidare?

Har ni diskuterat med klienterna om vilka effekter eller konsekvenser som uppstår när insatsen är slut eller har ej fungerat?

Vad anser ni om ett långsiktigt stöd för klienterna för att komma ur försörjningsstöd?

Vilka insatser skulle du vilja arbeta med om ekonomi och tid inte utgjorde något hinder?

Känner du hopp, hopplöshet eller något annat i relation till klienter med långvarigt försörjningsstöd?